

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI

DR. GYÖRGY LAJOS

1932.

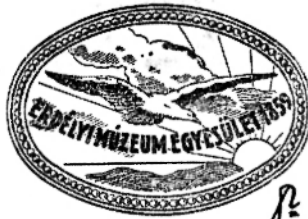
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

49. SZ.

**A MEZŐGAZDASÁGI HITELKÉRDÉS
RENDEZÉSÉRE IRÁNYULÓ TÖREKVÉSEK
A ROMÁN TÖRVÉNYHOZÁSBAN**

IRTA:

DR. OBERDING JÓZSEF GYÖRGY

*Dr. György Bethlen György
Önéltőségének
mély tisztelettel
Dr. Oberding József*

CLUJ-KOLOZSVÁR

MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1932.

JORDÁKY HÖNYVÉSKÉR

I.

A régi Románia mezőgazdasági hitelszervezetét három földhitelintézet és 2901 népbank (hitelszövetkezet) alkotta. A földhitelintézetek a hosszú lejáratú hitelszükséglet, a népbankok pedig a rövidlejáratú, személyi hitelszükséglet kielégítéséről gondoskodtak, a mezőgazdaság szolgálatára állott emellett még a Banca Nationala által folyósított visszelszámítási hitelek 25 százaléka. A három földhitelintézet, a *Prima Societate Civilă de Credit Funciar Rural*, a *Banca Agricola* és a *Casa Rurală* közül is azonban csak a két előbbi tartozott a szorosán vett földhitelintézetek közé, mert a *Casa Rurală*-t az 1908. évi birtokreform pénzügyi lebonyolítására hívta életre az 1908. évi április 4-i törvény. A *Prima Societate Civilă de Credit Funciar Rural* 1873. évben alakult, az 1873. évi április 5-i fejedelmi dekrétum alapján, a *Banca Agricola* meg az 1894. évi március 28-i törvény alapján.

A román mezőgazdasági hitelszervezet a békekötés után Romániához csatolt új területek révén csupán 787 hitelszövetkezettel gyarapodott, mert a csatolt területek mezőgazdaságát támogató földhitelintézetek mind a csatolt területek volt fővárosaiban működtek. Ilyen körülmények között a mezőgazdasági hitelszervezet távolról sem tudta a megnagyobbodott Románia mezőgazdasági hitelszükségletét kielégíteni, annál kevésbé sem, mivel az imperium kiterjesztése után végrehajtott földbirtokreform roppant felfokozta a mezőgazdasági hitelkeresletet. Az agrárreform során az ország 20 millió hektárt kitevő termőföldjéből több mint 6 millió hektárt osztottak szét a földnélküliek, illetve törpebirtokosok közt, a nélkül azonban, hogy a föld megműveléséhez szükséges eszközöket rendelkezésükre bocsátották volna. Az új kisbirtokok beinstruálására vonatkozólag semminemű állami intézkedés nem történt, úgyhogy a földhöz juttatottaknak maguknak kellett birtokaikat felszerelniök. Az új kisbirtokosok azonban csak rövidlejáratú hitelhez jutottak hozzá, melynek kamata a nagy hitelkereslet és a belföldi tőke elégtelensége következtében a 35—40 százalékot is meghaladta. Ez a kamatláb még a hitelszövetkezeteknél sem volt alacsonyabb. Az agrárreform során földhözjuttatottak mellett megindult a kisajátítást szenvedett volt közép- és nagybirtokosok eladósodása is, egyrészt azért, mert meghagyott birtokukat belterjesebb gazdasággá kellett átalakítaniok, másrészt pedig, mert régi életszínvonalukat

nem tudták a minden átmenet nélkül lecsökkent jövedelmükkel összhangba hozni. Ehhez járult még az agrárperek költsége is, melytől úgyszólván egyetlenegy kisajátítást szenvedett birtokos sem tudott mentesülni a kisajátítás mértéke vagy a kisajátítási ár törvénytelen megállapítása miatt.

A mezőgazdaság eladósodása ilyen körülmények között rövidesen oly méreteket öltött, hogy sürgős és hathatós kormányintézkedést tett szükségessé. A kormány a megoldást a mezőgazdasági hitelszervezet kibővítésében látta célravezetőnek, különösen a földhitelintézetek számának szaporítása útján, mert a mezőgazdaság a hitelt legnagyobb mértékben beruházások céljára vette igénybe s éppen az e célt szolgáló hosszúlejáratú mezőgazdasági hitelellátás volt a leghiányosabb. A földhitelintézetek szaporítása egyrészt pótolta volna a hosszúlejáratú mezőgazdasági hitelellátás hiányosságát, másrészt pedig módot nyújtott volna arra, hogy a mezőgazdaságot terhelő terhes rövidlejáratú hitelek hosszúlejáratú amortizációs kölcsönökké alakíttassanak át.

Mint hogy azonban a kormány újabb földhitelintézetek alapításában nem akart érdekeltséget vállalni, a kérdés megoldását a magántőke vállalkozási kedvére bízta a magánföldhitelintézetek alapításáról szóló törvény megalkotása útján. Az 1923. évi június 27-i magánföldhitelintézetek alapításáról szóló törvény áttöri a földhitelintézetek eddigi privilégizált jogi helyzetét s lehetőséget nyújt a magántőkének is a földhitelintézetek alapítására, csupán azt köti ki, hogy a magánföldhitelintézetek alapításában csakis gazdák és mezőgazdasági intézmények vehessenek részt. A magánföldhitelintézetek a törvény vezetöelve szerint a gazdák önálló hitelszervezete lenne, tartalmilag szövetségi jelleggel, de részvénytársasági formában. A törvényhozás valószínűnek vélte, hogy egy ilyen jellegű intézet könnyen megnyeri a magántőkék bizalmát és az intézet tőkeszerzési tevékenysége sem fog akadályokat találni.

A magánföldhitelintézeti törvény.

Az 1923. évi június 27-i törvény szerint — mint említettük — a földhitelintézetek alapításában csak földbirtokosok, illetve mezőgazdasági egyesületek és társulatok vehetnek részt, legalább 100 olyan földbirtokos közreműködésével, akiknek földbirtoka 50 millió lej értéket képvisel. A társaság jogi formájául a részvénytársaságot állapítja meg a törvény, az alaptőkét 20 millió lejből minimálva.

A földhitelintézetek célját a következőkben jelöli meg a törvény:

- 1.) földhitelt nyújtani záloglevelek kibocsátása útján,
- 2.) a föld bármely irányú kihasználását és a mezőgazdasági termékek ipari terméké váló feldolgozását finanszírozni,
- 3.) fenti vállalkozások és ipari munkák végzése és finanszírozása,
- 4.) közraktarak és gyűjtőállomások létesítése a mezőgazdasági termények és a mezőgazdasági ipari termékek részére,
- 5.) bármilyenemű bankműveletet végrehajtani a társaság tagjaival, valamint a mezőgazdasági társaságokkal és mezőgazdasági egyesületekkel,

- 6.) mezőgazdasági biztosítások eszközlése,
- 7.) váltótárcájuk visszleszámítása a Banca Nationalanál, bár a váltón egy aláírás is szerepel a bank aláírásán kívül,
- 8.) zálogkölesönök folyósítása kizárólag a társaság tagjai számára, bármilyenemű mezőgazdasági terményre, illetve azok ipari termékeire, valamint állatokra és a 2. bekezdésben említett vállalatok és iparok összes termelő felszerelésére.

A törvény a földhitelintézeteknek széles munkakört biztosított. Az ingatlanjelzálog hitelnnyújtás mellett felhatalmazást ad ingójelzálog és váltóhitel nyújtására is, a hitelnnyújtás formája lehet hosszú és rövidlejáratú hitel. Hatáskörükbe utalta továbbá mezőgazdasági, ipari- és kereskedelmi vállalatok alapítását és finanszírozását, sőt a mezőgazdasági biztosítást is.

A fenti törvény alapján a *Banca Ipoteca Rurara Societate Civilă de Credit Funciar Rurar* alakult meg 1927. évben és újjá szervezték a *Prima Societate Civilă de Credit Funciar Rurar* is. A záloglevél-emisszió azonban egyik intézetnek sem sikerült, mert a törvény az adók behajtásáról szóló törvény 24. szakaszát, mely mindennemű jelzálog bejegyzés előtt az adókövetelésekre nézve prioritást biztosít az állam számára, nem szüntette meg, s ennek következtében a külföldi pénzpiac nem volt hajlandó felvenni a román zálogleveleket. Ahhoz, hogy a záloglevelek külföldön plasztizozhatók legyenek, a külföldi tőkeérdekeltségek még adó- és illetékkedvezményt is kívántak.

A fenti törvény tehát nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. A *Banca Ipoteca Ruraran* kívül egyetlen egy új magánföldhitelintézet sem alakult, de a záloglevél emisszió ennek az intézetnek sem sikerült az államnak az adótörvényben biztosított prioritási joga miatt. A kormány azonban hallani sem akart az állami előjog korlátozásáról, közben pedig a mezőgazdaság eladósodása egyre nagyobb és nagyobb méreteket öltött. A mezőgazdasági hitelkérdés rendezésére nézve nem is történt újabb kísérlet, míg a nemzeti parasztpárt nem került kormányra.

Az új kormány a mellett, hogy mindazon akadályokat, melyek a magánföldhitelintézetek alapítását gátolták, elhárította, belátta, hogy a mezőgazdasági hitelkérdés megoldását nem lehet tisztán a magántőke vállalkozási kedvétől várni s azért a kérdés megoldásában szerepet vállalt maga is.

Az új magánföldhitelintézeti és a mezőgazdasági hitelintézeti törvény.

Az új kormány új alapokra helyezi az egész mezőgazdasági hitelkérdést. Átdolgozza az 1923. évi június 27-i magánföldhitelintézetekről szóló törvényt s e mellett új földhitelintézeti típust is kreál *mezőgazdasági hitelintézet* néven. A magánjogi földhitelintézetek mellett, melyek továbbra is a földbirtokosok szabad alapítása útján létesülhetnek, a mezőgazdasági hitelintézet alapításában az állam is közreműködik. Az új törvény mint a földhitelintézetekről és a mezőgazdasági hitelintézetekről szóló 1929. évi augusztus 20-i törvény

került a törvénytárba. Mindkét fajta intézet célját a mezőgazdasági termelés és a mezőgazdasági ipar hitelszükségletének kielégítésében s ezek fejlődésének előmozdításában jelöli meg a törvény.

Magánjogi földhitelintézetet, épúgy mint azt 1923. évi június 27-i törvény értelmében, legalább 100 olyan földbirtokos alapíthat, akiknek birtokai legkevesebb 50 millió lej értéket képviselnek, a részvényjegyzésben résztvehetnek továbbá a mezőgazdasági társaságok és egyesületek mellett a mezőgazdasági- és hitelszövetkezetek is. Az alaptőke szintén 20 millió lejből van minimálva.

A mezőgazdasági hitelintézetek alapításában az állam mellett közhasznú, vagy közintézmények, pénzintézetek és magánosok is résztvehetnek. A mezőgazdasági hitelintézet minimális alaptőkéjét 500 millió lejből állapítja meg a törvény.

A magánföldhitelintézetek ügyletköre a következőkre terjed ki:

1.) Az intézet mezőgazdasági területekre jelzálogkölcsönöket adhat készpénzben, vagy záloglevelek kibocsátása útján, akár hosszúlejáratra fizetendő annuitások ellenében, akár rövidlejáratra, amortizációkkal, vagy a nélkül;

2.) zálogkölcsönöket folyósíthat a mezőgazdák mindennemű mezőgazdasági termékére s azok ipari származékára, valamint állataira és a mezőgazdasági üzemek egész termelő berendezésére;

3.) kölcsönöket engedélyezhet a Központi Szövetkezeti Banknak és a hitelszövetkezeteknek abból a célból, hogy ezek az intézetek a kisbirtokosok számára személyi hitelről gondoskodjanak;

4.) a föld hasznosítását és termékei ipari feldolgozását célzó vállalatokat és szövetkezeteket pénzügyileg támogathat;

5.) a társaság tagjaival mindennemű bankári műveletet lebonyolíthat, zálogleveleket és az általuk kiállított kötelezvényeket kézizálogba elfogadhatja;

6.) a közgyűlés jóváhagyásával kötvényeket bocsáthat ki a készpénzben folyósított kölcsönök vagy a társaság ingatlanai alapján.

A mezőgazdasági hitelintézetek ugyanazon ügyletekkel foglalkozhatnak, mint a magánföldhitelintézetek, kivéve a fenti 5.) pontban említett bankári műveleteket.

Mindkét intézet kölcsönei a biztosítékul felajánlott birtok forgalmi értékének fele erejéig (erdőknél, szőlőknél annak egyharmadáig) engedélyezhetők, az ingójelzálogkölcsönöknél a zálogtárgy értékének egyharmadáig.

A törvény legnevezetesebb intézkedése a földhitelintézetek számára a jelzálogos ingatlan minden jövedelmére és termékére, valamint annak egész felszerelésére biztosított elsőbbségi jog, melyet egyedül csak az állam 3 évről hátralékos egyenes adókövetelése előz meg. Elsőbbséget biztosít a törvény a földhitelintézeteknek az ingójelzálogoknál is, ugyancsak az állam 3 évre visszamenő egyenes adóját kivéve minden más követeléssel szemben, eltekintve a tulajdonosnak a legutolsó év hasznából követelésétől. A jelen törvény alapján alakulandó intézetek számára biztosított további kedvezmények közt, ami szintén újítás az 1923. évi június 27-i törvénnyel szemben, a következők szerepelnek: teljes bélyeg-

és illetékmentesség az alapítási okmányok, részvények, záloglevelek, kötvények, jelzálogadóslevelek, kézi- és jelzálogszerződések, vevények, kimutatások, lajstromok, bírósági kérvények és keresetek, végrehajtási okmányok stb. számára. A magánföldhitelintézetekről szóló törvény átdolgozásánál az új kormány már figyelembe vette mindazokat a kívánásokat, — mint látjuk — melyeket a külföldi tőkeérdekeltségek hangoztattak.

A törvény előírja továbbá, hogy az 1923. évi június 27-i törvény alapján működő intézetek a törvény megjelenésétől számított 6 hónapon belül kötelesek alapszabályaikat jelen törvénynek megfelelően átalakítani, különben elvesztik minden kedvezményüket és előjogukat. Zálogleveleket a jövőben csakis az ezen törvény szerint alakult intézetek bocsáthatnak ki, azok a magánintézetek pedig, melyek a múltban már bocsátottak ki zálogleveleket, újabb kibocsátásokat mindaddig nem eszközölhetnek, míg külön törvény nem állapítja meg számukra a kibocsátás előfeltételeit.

Azimmár módosított magánföldhitelintézeti törvény sem talált azonban visszhangra a gazdatársadalom körében; a törvény nyújtotta lehetőséget egyedül csak az erdélyi magyar gazdák igyekeztek kihasználni. A magyar gazdatársadalom 1929. év őszi akcióit indította, hogy a fenti törvény alapján *Erdélyi Magyar Földhitelintézet* céggel létrehozasson a maga mezőgazdasági hitelellátó intézményét, s bár az alaptőke teljes összegben lejegyzést nyert, a később teljesen leromlott gazdasági viszonyok folytán a részvényjegyzők részvénybefizetési kötelezettségüknek már nem tudtak eleget tenni, úgyhogy az akciót végül is likvidálni kellett.

Nagy nehézségekbe ütközött az állami hozzájárulással tervezett mezőgazdasági hitelintézet megalapítása is, mert a külföldi tőkeérdekeltségek sokáig vonakodtak résztvenni az intézet megalapításában. Közel két évig húzódó tárgyalás után végre 1931. év márciusában mégis sikerült a külföldi tőkeérdekeltségekkel megállapodásra jutni s az intézetet végleges formájában *Creditul Agricol Ipotecar al României* céggel 330.000 arany lej alaptőkével életre hívni. A *Creditul Agricol Ipotecar al României* felállítását az 1929. évi augusztus 20-i törvényt kiterjesztő 1931. évi március 18-i törvény szabályozza.

A *Creditul Agricol Ipotecar* felállítására vonatkozó törvény.

Ez a törvény 4 paragrafusból áll. Az 1. § kimondja, hogy a *Creditul Agricol Ipotecar* mezőgazdasági hitelintézetnek ismertetik el. A 2. § szerint a *Creditul Agricol Ipotecar* a földhitelintézetek és a mezőgazdasági hitelintézetek szervezetéről szóló 1929. augusztus 20-i törvény rendelkezései alá tartozik s élvezi annak minden előnyét, kivéve azokat a pontokat, melyeket az alapszabályok hatályon kívül helyeznek, valamint hatályban maradnak erre nézve a kereskedelmi törvény ama rendelkezései is, melyeket az alapítóokirat, az alapszabályok és az 1929. augusztus 20-i törvény hatályon kívül nem helyeznek. A 3. § az állam garanciáit tartalmazza, melyek a következők: a) az állam az intézet el-

sőbbbségi részvényei után harminchárom évi időtartamra arany lejben fizetendő évi 7%-os osztalékot garantál, mely minden jelenlegi és jövőbeli román adó alól mentes; b) garantálja az állam az intézet által kibocsátandó összes kötelezvények után járó kamatokat, valamint a kibocsátási szerződések feltételei szerinti törlesztési részletek pontos fizetését az intézet fenállásának egész időtartama alatt, garantálja a fent említett kötvények előleges automatikus beváltását kicserélés esetében, amennyiben az a kötelezvények tulajdonosaira nézve sérelmesnek ismertetnék el, akár a román törvényhozás, akár a társaság alapszabályai rendelnek el a kicserélését. Az állam kötelezi magát továbbá, hogy más hasonló társaságok kötelezvényeit, kivéve a Banca Agriculturii Românești kötelezvényeit, mely intézet egyidejűleg alakul meg a mezőgazdaság szanálása céljából, nem garantálja. Ugyancsak ez a paragrafus mondja ki, hogy az intézet alapszabályai a Nemzetközi Mezőgazdasági Hitelintézet üzletkörébe való bevonása érdekében módosíthatók, de azzal a feltétellel, hogy a módosítások az elsőbbségi részvényesek és a kötelezvények tulajdonosainak jogait ne sértsék. A 4. §. felhatalmazást ad a pénzügyminiszternek, hogy a Casa Autonoma a Monopolulor Regatului României által kibocsátott 1931. évi fejlesztési kölcsön terhére 200 millió francia frank értékben aláírasson, vagy vásárolhasson az intézet által kibocsátandó kötelezvényt, továbbá, hogy az 1931. évi közgazdasági és pénzügyi fejlesztési programmban írt feltételek szerint megköthesse a szükséges megállapodásokat és megtegyen minden intézkedést, melyeket ezeknek a kötvényeknek vásárlása és aláírása, valamint azoknak beváltása szükségessé fog tenni.

A törvénynek két melléklete van, az A) és B) melléklet. Az A) melléklet az alapító okirat, a B) melléklet az alapszabály.

Az alapító okirat megállapítja az egyes részvényjegyzőknek az intézet alapítókéjéhez való hozzájárulását. A 330 millió arany lej alapítókéből az állam 170 millió lejt jegyez, mégpedig 33.000 rendes részvény és 1000 elsőbbségi részvény ellenében. A részvénytőke másik, 160 millió lejt kitevő részét a különböző külföldi bankérdekeltségek jegyezték le, akik mind elsőbbségi részvényt kapnak, kivéve a lejegyzésben résztvevő egyedüli belföldi pénzintézetet, a Banca de Credit Românt, mely a lejegyztett 10 millió lej ellenében 1000 rendes és 1000 elsőbbségi részvényt kap.

A B) mellékletet képező alapszabály legfőbb intézkedései a kölcsönök feltételeire és az intézet által kibocsátandó kötelezvényekre vonatkoznak.

A társaság kétféle kölcsönt folyósít: hosszúlejáratú törlesztéses kölcsönt 10 évtől 30 évig, és rövidlejáratú kölcsönt, mely szintén lehet törlesztéses kölcsön. Ezek a kölcsönök készpénzben folyósíttatnak.

Kölcsönök csak első helyre folyósíthatók s azok konverzió célját is szolgálhatják, ha a konverzió után az intézet követelése első helyre kerül.

A Creditul Agricol Ipotecar azonban mind ezideig csak formailag létezik, mert a megalakulása után bekövetkezett gazdasági válság lehetlenné tette működése megkezdését.

Az új szövetkezeti törvény.

A nemzeti parasztpárti kormány az új magánföldhitelintézeti és a mezőgazdasági hitelintézetekről szóló törvény mellett új szövetkezeti törvényt is alkotott, melynek a hitelszövetkezetekre vonatkozó szakaszai szintén a mezőgazdasági hitelkérdés előmozdításának célját szolgálják.

Az 1929. évi március 28-i új szövetkezeti törvény új hitelszövetkezeti központot szervez *Banca Centrală Cooperativă* (Központi Szövetkezeti Bank) céggel, 500 millió lej alaptökével. Az alaptöke felét az állam jegyezte le, a másik felét pedig a régi alaptöke és a Banca Națională hozzájárulása teszi. Kötelezi a törvény továbbá a Casa Centrală a Asigurărilor Sociale-t (Központi Szociális Biztosítási Pénztár), hogy alapjainak 30 százalékát gyümölcsösztetés céljából a Banca Centrală Cooperativánál helyezze el. Az alaptökének az állam részéről befizetett összege után járó osztalék szövetkezeti propagandára és szövetkezeti szakoktatásra fordítandó, valamint az évvégi tiszta nyereségnek az osztalékok levonása és a tartalékalap dotálása után fennmaradó részének 30 százaléka is ezt a célt szolgálja.

Míg a Banca Centrală Cooperativă kizárólag a szövetkezetek pénzügyi támogatására van hivatva, a szövetkezetek irányítását és ellenőrzését az *Oficiul Național al Cooperăției Române* (Román Nemzeti Szövetkezeti Hivatal) látja el. A szövetkezeteknek jogukban áll bizonyos csoportonként önálló ellenőrzői köteléket is létesíteni, s ebben az esetben nem közvetlenül, hanem az ellenőri köteléken keresztül állnak az *Oficiul Național al Cooperăției Române* ellenőrzése alatt. Megengedi az új szövetkezeti törvény továbbá azt is, hogy a esatolt területeken levő régi központokban működő szövetkezetek, mint amilyen például az erdélyi magyar hitelszövetkezeteket magába tömörítő *Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetsége*, 1938. évig tovább működhessenek régi központjaikban, csupán ezen központokat kötelezi a Banca Centrală Cooperativă tagjai sorába való belépésre.

Az új szövetkezeti törvény rendkívül nagy fejlődési lehetőséget biztosít és messzemenő kedvezményeket nyújt a hitelszövetkezeteknek; sajnos, a pénzügyi támogatás tekintetében nem történt oly gondoskodás, mely lehetővé tette volna számukra a hitelszükséglet fokozottabb mértékben való kielégítését. Így az új törvény csak a szövetkezetek organizációja terén jelent újítást, a szövetkezeti hitelügy változatlanul megmaradt a régi vérszegény állapotában.

II.

Ha végigtekintünk az előbb ismertetett törvények során, nem tagadhatjuk meg elismerésünket hívalóságuk iránt. Mind az új magánföldhitelintézeti törvény, mind az állami támogatás elvén nyugvó mezőgazdasági hitelintézeti, illetve ennek gyakorlati megvalósítása érdekében alkotott *Creditul Agricol Ipotecar* felállításáról szóló, valamint az új szövetkezeti törvény kitünő alapot nyújtottak volna a mezőgazdasági hitelkérdésnek a mezőgazdasági hitelszervezet kiépítése útján való rendezésére. Maguk

a törvények azonban még nem jelentik egyben a kérdés megoldását is, mert a törvény egymagában csak félintézkedés. A törvénynek életet a gyakorlat ad. Sajnos, egyrészt az állam elhibázott gazdaságpolitikája következtében, — mely az ország gazdasági leromlását eredményezte — másrészt pedig a bekövetkezett gazdasági világválság folytán a fenti törvények egyikébe sem tudott a gyakorlat életet önteni, úgyhogy a mezőgazdasági hitelügy lényegében továbbra is megoldatlan maradt, a holt törvények mit sem változtattak a helyzeten.

Amilyen mértékben romlottak a gazdasági viszonyok, olyan mértékben súlyosbodott a mezőgazdasági hitelkérdés is. A mezőgazdasági termények áresése folytán a mezőgazdasági üzemek korábbi keletű adósságai egyre súlyosabb teherként nehezedtek a gazdákra, akik egy bizonyos időn túl nemcsak, hogy törleszteni nem tudtak, de már a kamatfizetés is súlyos kötelezettséget jelentett számukra. A bankok viszont mind türelmetlenebbül léptek fel adósaikkal szemben; ez az eljárás a fizetőképességében teljesen legyengült gazdatársadalmat az anyagi összeomlás rémével fenyegette.

Ilyen körülmények közt a mezőgazdasági hitelkérdés rendezésére irányuló törekvések is más megoldást követeltek. A mezőgazdasági hitelkérdésnek a mezőgazdasági hitelellátás rendezése útján való sikertelen kísérlete után az egyre súlyosbodó viszonyok folytán a hitelkérdés főproblémáját most már nem a hitelellátás, hanem az adósvédelem, a mezőgazdasági üzemek szanálásának kérdése alkotta. Ha már a mezőgazdaságon nem lehetett megfelelő kölcsönökkel segíteni, a törvényhozás egyre fokozottabban veszi védelmébe a gazdákat hitelezőikkel szemben s főtörekvése az eladósodott mezőgazdasági üzemek szanálása felé irányul.

A törvényhozás mindenekelőtt a kamatkérdést rendezi, mint a leg-sürgősebb megoldásra váró kérdést. Akkor ugyanis, amikor a mezőgazdaság jövedelmezősége már úgyszólván teljesen megszűnt, a bankkamat még mindig 22—24 százalékot tett ki. A kamatkérdést az 1931. évi április 2-i kamattörvény szabályozza.

A kamattörvény.

A kamattörvény a törvényes és szerződéses kamat kategóriáját állítja fel. A törvényes kamatot polgári ügyekben 1 százalékban, kereskedelmi ügyleteknél 2 százalékban; a szerződéses kamatot pedig (melynek írásbeli szerződésben kell létrejönnie) 6 százalékban állapítja meg a Banca Natională mindenkorlábá felett. Aki ennél magasabb kamatot számít, uzsoravétséget követ el, melyre rendkívül súlyos szankciókat állít fel a törvény.

A hitelkérdés rendezésére irányuló összes eddigi törvények között a kamattörvény volt az egyedüli, melynek a gyakorlati élet hasznát vette. Minthogy a törvény életbeléptetésekor a Banca Natională visszszámítolási kamatlába 8 százalék volt, a törvény életbelépése után a megengedett legmagasabb kamat 14 százalékot tett ki, ami egy év múlva, 1932. március 1-én, még egy százalékkal csökkent a visszszá-

mítolási kamatláb egy százalékkal való leszállítása folytán. Az kétségtelen, hogy a súlyos viszonyok között még a 14 százalékos kamat is túl magas volt, de a 22—24 százalékos kamattal szemben mégis csak könnyítést jelentett.

A kamattörvény azonban, mint adósvédelmi intézkedés, csak részletintézkedést jelentett a mellett a nagyfontosságú feladat mellett, mely az eladósodott mezőgazdasági üzemek szanálásának kérdését volt hivatva megoldani. A mezőgazdasági üzemek szanálásának kérdését konverzió útján kívánta a törvényhozás megoldani. A törvény elgondolása szerint a konverziót egy új pénzügyi intézet, a *Banca Agricolturii Românești*, hajtaná végre oly módon, hogy a konverzióra jogosult gazdák adósságát az intézet venné át és fizetné ki a hitelezőknek, a konvertált adós pedig 30 év alatt törleszteni le a tartozását az intézetnek. A mezőgazdasági adósságok konverziójának lebonyolítására hivatott Banca Agricolturii Românești felállításáról és a konverzió végrehajtásának módozatáról az 1931. évi április 9-i törvény intézkedik.

A Banca Agricolturii Românești felállításáról szóló törvény és a mezőgazdasági adósságok konverziója.

A *Banca Agricolturii Românești* kezdő alaptőkéje 650 millió lej, melyet teljes összegben az állam jegyez le és fizet be. Az alaptőke további részének lejegyzésében a pénzügyi intézmények és magánosok is résztvehetnek. Az állam által jegyzett összeg egyetlen elidegeníthetetlen részt alkot és az arra eső üzleti nyereség az első 30 év alatt a konvertált adósok kamatainak csökkentésére, valamint azon adósok kamatainak fedezésére fordítandó, akik önhibájukon kívül nehéz helyzetbe jutottak.

A mezőgazdasági adósságok szanálását oly módon hajtja végre a bank, hogy a gazdák rövidlejáratú és abnormisan magas kamatozású adósságát hosszúlejáratú, maximálisan 30 évre terjedő és legfeljebb 12%-os annuitású kölcsönné konvertálja a tartozásoknak engedmény vagy más helyett való fizetés átvétele útján.

A konverzió közelebbi feltételei a következők:

a) az egyes adósok összes tartozása ne lépje túl azt az összeget, melyet gazdaságuk nyershozadékának átvételekori értéke 36%-ával törleszthet, a hozadékmennyiséget illetően az előző évek átlagát, a törlesztést illetően pedig 30 évre szóló 12%-os amortizációt véve alapul.

b) a tartozás ne lépje túl az adós egész gazdasága értékének 50%-át, ha a tartozás törlesztésének határideje nem haladja túl az 5 esztendő, vagy az adós földje értékének 50%-át, ha ez a határidő hosszabb.

c) a tartozás átalakításának megtörténtével a vállalkozás jövedelmezővé váljék, vagyis a gazdaságnak az előző évek átlaga szerinti terméseredménye, illetve annak értéke — folyó árak mellett — haladja meg a gazdaság termelési költségeinek, valamint a kamatok és az új tartozás törlesztési részletének együttes összegét.

Az engedmény útján átvett követelések kifizetése megegyezés szerint a következőképpen történik:

- a) készpénzben,
- b) akként, hogy a bank az engedményező hitelező nevére folyószámlahitelt nyit,
- c) a banknak határidőre szóló kötelezettség vállalása mellett, váltók vagy fokozatosan esedékes okiratok alapján, vagy akként, hogy az engedményező hitelező javára határidőre szóló folyószámla hitelek nyitattanak, és
- d) konverziós címletekben.

A szanálás keresztülvitelét az adósnak kell kérnie a banktól, ki-mutatva adósságainak összegét, hitelezőit, a követeléseknek és biztosítékoknak természetét, a kamatot és fizetési határidőt, valamint azt a körülményt, hogy foganatosított-e ellene végrehajtás, vagy sem, s az esetleges végrehajtás állapotát. A szanálás végrehajtásáról a bank a törvényben leszegezett irányelvek betartása mellett szabadon dönt. Ha hajlandó a szanálást keresztülvinni, előzetes megállapodást köt az adóssal, melyben a bank kötelezi magát a meghatározott feltételek mellett az adós tartozásának átvételére s ezzel annak törvényes megbízottjává válik. A szanált adós gazdaságának racionalizálása érdekében a bank a követelések átalakításával egyidejűleg a hitelszerződésbe technikai természetű feltételeket is bevesz, melyek a mezőgazdasági termés javítását és fokozását célozzák.

A bank a szanálás céljaira szükséges tőkét a következő passzív műveletekkel szerezhethi meg:

- a) kötelezvényeket bocsáthat ki a társaság alaptökejének háromszorosáig,
- b) betéteket fogadhat el legalább egy évi lekötéssel,
- c) konverziós címleteket bocsáthat ki jelzálogilag biztosított követelése erejéig,
- d) kötelezettségeket vállalhat váltók és fokozatosan esedékes okiratok útján, vagy határidős folyószámlák nyitása által, melyeket a szanált adós reális garanciái biztosítanak,
- e) átveheti végül a kézizálogra kölcsönzött pénztárak, valamint az Átmeneti Jelzáloghitelintézet összes követeléseit és tartozásait, továbbá más mezőgazdasági hitelintézeteknek az állam által átvett váltótárcáját és azt hitelműveleteinek keretébe illesztheti.

A Banca Agriculturii Românești a törvény kihirdetése után megalkult ugyan, de feladatát, a mezőgazdasági adósságok konverzióját nem oldhatta meg, mert a konverzióhoz szükséges anyagi alapot nem tudta a kormány előteremteni, sőt, amint utóbb kiderült, az intézet alaptökejére szánt 650 milliót is egyéb célokra használták fel. Az időközben katasztrófális méreteket öltő mezőgazdasági válság következtében azonban a törvényben szabályozott megoldás különben sem lett volna kielégítő, mert a föld- és mezőgazdasági termények rohamos árzuhanása folytán a gazdáknak csak elenyészőben csekély része felelhetett meg a konverzió törvényszerinti előfeltételének.

Az 1931. év nyarán uralomra került Iorga-kormány teljesen új ala-

pokra fektette a mezőgazdasági adósságok konverziójának ügyét. A törvénytervezet elgondolása szerint más és más eljárás alá esik a 10 holdon aluli és az azon felüli gazdaadósságok konverziója. Míg a 10 holdon aluli gazdák u. n. *jogszerinti konverzióban* részesültek volna, melyet az állam hajt végre tekintet nélkül a hitelezők beleegyezésére, a 10 holdon felüli gazdák adóssága csakis a hitelezők hozzájárulásával és a Banca Agricolturii Românești közreműködésével konvertálható. A 10 holdon aluli kisgazdák jogszerinti konverziója azért vált szükségessé, mert azok eladósodása, illetve aktíváik értékcsökkenése oly nagy volt, hogy vagyonuk a legtöbb esetben már nem fedte tartozásaik összegét, indokolt volt tehát az önhibájukon kívül ily súlyos helyzetbe jutott kisgazdáknak a hitelezőkkel szemben való törvényes védelme.

A 10 holdon aluli gazdák konverzióját úgy oldotta meg a törvénytervezet, hogy adósságuk a törvény életbelépése pillanatában automatikusan 30 éves lejáratú és 4 százalékos kamatozású törlesztéses kölcsönné alakul át. A régi hitelezőket az állam elégíti ki, az adósoktól pedig az évi törlesztési részleteket közadók módjára hajtja be. A 10 holdon felüli birtokosoknak viszont maguknak kell kérelmezniük a konverzió keresztülvételét az e célra alakított speciális bizottságtól, adósságaik azonban csak abban az esetben konvertálhatók, ha a hitelezők követelésük 25%-át elengedik és a konverzióhoz a tartozások összegének 55 százalékát képviselő hitelezők hozzájárulnak. Konverzió alá csak oly tartozások eshetnek, melyek földszerzés, élő- és holtleltár beszerzés, illetve kiegészítés, mezőgazdasági építkezés, ültetvény létesítés, vagy talajjavítás céljából lettek felvéve. Ha a bizottság az adósságokat a törvény értelmében konvertálhatónak nyilvánítja, határozatát megküldi a Banca Agricolturii-nak a konverzió végrehajtása céljából. A Banca Agricolturii az általa átvett adósságokat 30 éves lejáratú, 8,5 százalékos törlesztéses kölcsönné alakítja át, míg a hitelezőket 40 év alatt törlesztendő 8,5 százalékos nyerevénykötvényekkel elégíti ki.

Amennyiben a hitelezők nem járulnának hozzá követeléseik konvertálásához, az adósnak jogában áll kényszeregyezségi eljárás megindítását kérni az illetékes bíróságtól. A kényszeregyezés során az adósnak legkevesebb 75 százalékos kielégítést kell felajánlania 30 évi törlesztéssel és 7 százalékos kamattal. A kényszeregyezés elfogadásához az összes tartozások 25 százalékát képviselő hitelezők hozzájárulása szükséges.

A törvénytervezet megjelenését roppant vegyes érzelmekkel fogadta a közvélemény. A törvénytervezet teljesen újszerű és meglepően radikális szellemű megoldása oly előnyökhöz juttatja az adósokat a hitelezők rovására, melyekre még soha és sehol sem volt példa. A közvélemény egy része teljes bizalmatlansággal tekintett a tervezet törvényerőre emelkedése elé, a hitelezők érdekképviselői azonban rögtön a tervezet megjelenése után minden eszközt megragadtak sérelmezett jogaik védelmére. Ám a tervezetet a kiküldött parlamenti bizottság s részben még a parlament is nemhogy enyhítette volna, de még jobban megszigorította a hitelezők rovására. A jogszerinti konverzió alá eső birtokosok kategóriáját 10 holdról 20 holdra emelték fel s a 20 holdon felüli birtokosok konverziójánál eltörölték a bizottsági eljárást, kiküszöbölték továbbá a Banca

Agriculturii közreműködését is és háromféle szanalási lehetőséget biztosítottak számukra. Míg a tervezet eredeti szövege szerint a jogszerinti konverzió alá eső adósok hitelezőit az állam, a 10 holdon felüli konvertált birtokosok hitelezőit pedig a Banca Agriculturii elégítette volna ki, a törvény ezt a megoldást teljesen törölte s arra kötelezi a hitelezőket, hogy követeléseik visszafizetését 30 évi törlesztéssel fogadják el közvetlenül az adósoktól. A mezőgazdasági adósságok konverziójából tehát lényegében adósságleszállítással kombinált *tartozásátalakítás* (nováció) lett. Ezért a törvény végleges szövegében a konverzió szó helyett leggyakrabban az „adósságrendezés“ kifejezést alkalmazzák, amelyet a törvény címébe is felvettek.

Míg a törvénytervezet előkészítő munkálatai folytak, a világjelen-séggként fellépő bizalmiválság következtében kirobbant run a román pénzpiacon is végigvonult, ami még fokozottabb szigorral kényszerítette a bankokat követeléseik behajtására. Hogy a kormány a már teljesen fizetőképtelenné vált és végsőkig elkeseredett gazdatársadalmat addig is, míg a konverziós törvény életbe nem lép, megmentse a teljes anyagi összeomlástól, moratóriumot rendelt el a mezőgazdasági adósságokra.

A mezőgazdasági adósságok moratóriuma.

A mezőgazdasági adósságok moratóriumára vonatkozó 1931. évi december 18-i törvény mindennemű mezőgazdasági adósságra nézve 1932. évi február 15-ig moratóriumot rendel el. A moratórium időtartama alatt a hitelező csak oly magas kamatot számíthat fel, mint a Banca Nationala mindenkori visszleszámitolási kamata. A hitelező követelése biztosítása érdekében foglalásokat eszközölhet, de az ingók elszállításával kapcsolatos végrehajtás tilos, kivéve az adók behajtását, illetve biztosítása érdekében a kincstár részéről folyamatba tett végrehajtásokat. Oly megterhelések és elidegenítések pedig, melyek a moratóriumra kényszerített hitelezők megrövidítését eredményeznék, semmiek.

Mint hogy a mezőgazdasági adósságok konverziójáról szóló törvényjavaslat tárgyalása az előre nem látott viták folytán rendkívül hosszú időt vett igénybe, a moratóriumot két ízben is meg kellett hosszabbítani. A moratórium meghosszabbítására vonatkozólag először az 1932. évi február 13-i törvény intézkedett, mely a törvény hatályát március 15-ig terjesztette ki, majd az 1932. évi március 12-i törvény május 1-ig prolongálta a moratórium hatályát.

A mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló 1932. évi április 19-i törvény.

A mezőgazdasági adósságok konverziójáról szóló törvényt hosszas és szenvedelmes parlamenti viták után 1932. év április 19-én hirdették ki, azonnali hatállyal. A törvény lényege — mint említettük — az adósságleszállítás és a tartozásátalakítás. Az adósságleszállítást avval indokolja a törvény, hogy a mezőgazdaság tejesítőképességén felül való el-

adóssága a túl magas kamatok felhalmozódásából állott elő, mert a gazdák nemhogy törleszteni nem tudtak, de lecsökkent jövedelmük folytán még a kamatokat sem tudták megfizetni, amelyeket a hitelezők így évről-évre tőkésítettek. Indokolt tehát a felhalmozódott kamatokkal megnövekedett tartozások oly mértékben való leszállítása, mint amilyen mértékben azt a kamatok felhalmozódása megnövelte. Az adósságelengedés mellett szól az a körülmény is, — bár ezt a miniszteri indokolás nem említi — hogy a deflációs pénzügyi politika következtében minden téren nagy áresés következett be, tehát a pénz vásárlóereje megnövekedett s így végeredményben az adós számszerűleg lecsökkentett adóssága ma ugyanakkora értéket képvisel, vásárló erővel bír, mint a kölcsön felvétele idején a számszerűleg nagyobb összeg. Sokkal helyesebb lett volna, ha az adósságelengedést nem a kamathalmozással, hanem az *átértékeléssel*, a revalorizációval, indokolja meg a törvény. Bár a körülmények adottságában a mezőgazdasági adósságok hosszúlejáratú törlesztéses kölcsönné való átalakítása semmi különösebb indoklást nem kíván, nagy hibája a törvénynek, hogy mikor a hitelezőket követeléseik hosszúlejáratú törlesztéses kölcsönné való átalakítására kényszeríti, nem gondoskodik kielégítő módon arról, hogy a hitelezők követeléseik legalább egy részét mobilizálhatóvá tehessék. Ebben a tekintetben mindössze csak annyit tesz, hogy felhatalmazza a bankokat a jogerős bírói határozattal megállapított követeléseik erejéig az Amortizációs Pénztár útján való jelzálog-kötvények kibocsátására. Kérdés azonban, a kötvényeket mikor és hogyan lehet majd értékesíteni. Minthogy a vidéki pénzügyi intézetek kihelyezéseik legnagyobb részét éppen a mezőgazdasági hitelellátás hiányossága folytán mezőgazdasági kölcsönök teszik, a konverzió fenti megoldása a bankok teljes immobilitását vonja maga után, ami hosszú időre lehetetlenné teszi, hogy hitelellátó faladatukat betölthessék.

Az 1932. évi április hó 19-i mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló törvény az adósságrendezés négy kategóriáját különbözteti meg: a jogszerinti tartozásrendezést, a halmazott kamatok leszállítása útján való tartozásrendezést, a bírói tartozásrendezést és a végrehajtás elhalasztása útján való tartozásrendezést.

A *jogszerinti tartozásrendezés* alá esnek a 20 holdnál nem nagyobb birtokkal rendelkező gazdák adósságai, ha mezőgazdasági ingatlanaik (szántók, rétek, legelők, szőlők, gyümölcsös- és veteményeskertek, erdők, csemetekertek) értéke legalább összvagyonuk értékének 30%-át teszi ki. Az ebbe a kategóriába tartozó gazdák adósságai a törvény közhírré tételének pillanatában jogszerűen 50%-al szállítatnak le és évi 4%-os kamatozású, 30 éves lejáratú törlesztéses kölcsönné alakulnak át. Az évi részletet minden év október havában esedékesek és azok közadók módjára hajtattak be, ha csak az adós az esedékes részletet nem fizette meg közvetlenül a hitelezőnek. Az esedékes évi részlet elmulasztásának esetén csakis a birtok jövedelmére vezethető végrehajtás, 3 évi hátrálék esetében azonban jogában áll a hitelezőnek magára a birtokra is végrehajtást vezetni. Kivétel mind az előbbi, mind az utóbbi esetben a véletlen, vagy erőhatalmi gátlás, mikor is a bíróság a teljesítésre haladékot adhat.

A jogszerinti tartozásrendezés alá eső adósok hitelezői kötelesek a törvény kihirdetésétől számított 3 hónapon belül az adós lakhelye szerint illetékes járásbírósnál bejelenteni követeléseiket, különben esnek azon jogtól, hogy követelésüket az adós birtokára, annak élő és holt felszerelésére vagy terményeire érvényesíthessék. A bíróság a követelések és a vita tárgyává tett ügyek kérdésében egyszerű határozattal dönt s jövőre nézve ez a hitelező követelésének jogalapja.

A jogszerinti tartozásrendezés előnyeit élvezhetik a 20 holdnál nagyobb területű földbirtokkal rendelkező gazdák is, ha kérésüket csak birtokuk 20 holdját terhelő adósságokra korlátozzák és kijelentik, hogy tulajdonuk többi részét átengedik a hitelezőknek a magánjog szabályai szerint való végrehajtás céljára. Ebben az esetben a bíróság határozza meg azt a hányadrészt, mely az össztartozásokból a felajánlott 20 holdra esik, különben a 20 holdon felüli birtokosok tartozásrendezése a leszállítás útján való tartozásrendezés, a bírói tartozásrendezés vagy a végrehajtás elhalasztása útján való tartozásrendezés által történik.

A tartozásrendezés fenti három módjának valamelyikét a 20 holdnál nagyobb birtokkal rendelkező gazdák mindazon tartozásaik rendezésére igénybevehetik, amelyek 1931. december 18-a előtt (mezőgazdasági adósságok moratóriuma) keletkeztek és az össztartozásaik legalább 60%-a földszerzés, élő- és holtleltár beszerzése, illetve kiegészítése, gazdasági épületek, ültetvények, termőföldjavítások, gátak és alagcsövezések, öntözőberendezések létesítése, a gazdálkodásból eredt károk pótlása, a létminimum biztosítása, avagy erőhatalom által okozott károk vagy termelési költségek fedezésére használtattak fel. A tartozásrendezés fenti módjait igénybe vehetik a 20 holdnál kisebb birtokkal rendelkező gazdák is, ha nem esnek a jogszerinti tartozásrendezés alá, vagy ha azt igénybevenni nem akarják, de a fentebbi feltételeknek megfelelnek.

A halmozott kamatok leszállítása útján való tartozásrendezés szerint

- az 1931. évben keletkezett tartozások a tőke, kamat és járulékai 10%-ával
- az 1930. évben keletkezett tartozások a tőke, kamat és járulékai 20%-ával
- az 1929. évben keletkezett tartozások a tőke, kamat és járulékai 30%-ával
- az 1928. évben keletkezett tartozások a tőke, kamat és járulékai 40%-ával
- az 1927. évben vagy azelőtt keletkezett tartozások a tőke, kam. és jár. 50%-ával

esőkkentetnek le, ha az adós kötelezi magát a lecsökkentett tartozás 10%-ának a bírói határozat keltétől számított 6 hónap alatt való, a hátralékoknak pedig 2 éven belül való megfizetésére. A tartozásrendezésre jogosultaknak erre irányuló kérésüket az illetékes törvényszékhez kell benyújtaniuk, mégpedig a törvény kihirdetésétől számított 60 nap alatt. A törvényszék az adós és hitelezők meghallgatása után határozatban dönt a tartozás leszállításának mértékéről és a hátralék esedékességének megállapításáról. Ha az adós a hátralékos részleteket esedékességükkor nem fizetné meg, ez a tartozásrendezés kedvezményének elvesztését vonja maga után s a hitelező a magánjog szabályai szerint szerezhet kielégítést magának.

A bírói tartozásrendezés a csődönkívüli kényszeregyezésre emlékeztető eljárás. A tartozásrendezésre jogosultaknak tartozásaik 60%-át kell felajánlaniok hitelezők kielégítésére, mégpedig oly módon, hogy az évi törlesztési részleteket az adós évi jövedelmének legalább 50%-a tegye és a törlesztés 30 évet ne haladjon meg. Felajánlhatja azonban az adós teljes jövedelmét is az adósságtörlesztésre, sőt bármely más személy szavatosságát. A jövedelem kiszámításánál a kincstári becslések veendőik alapul.

A bírói tartozásrendezésre irányuló kérést a törvény kihirdetésétől számított 2 hónapon belül kell az adósnak az illetékes törvényszéknél benyújtania. A kérésnek tartalmaznia kell az adós tartozásainak és követeléseinek kimutatását, azoknak természetét, jogcímét, rangsorát, a tartozások biztosítékát, valamint az adósság törlesztési tervezetét.

A törvényszék a kérés beérkezése és a felek meghallgatása után dönt arról, hogy a kérésnek a törvény rendelkezése szerint hely adható-e, s ha igen, határozatában megállapítja a tartozás végső összegét, a kiegyenlítés határidejét, a törlesztési részleteket, a kamatot (mely a Banca Nationala mindenkori kamatlábánál nagyobb nem lehet) s a tartozásrendezés biztosítékául szolgáló javakat.

Az adósok a törlesztési tervezeten a bírói határozat után is módosíthatnak, ha a megajánlott kvótát és a biztosítékokat nem csökkentik, vagy ha a fizetési határidőt nem hosszabbítják meg.

Egyetlenegy törlesztési részlet elmulasztása jogot ad a hitelezőknek arra, hogy a tartozásrendezési határozat megsemmisítését kérjék a bíróságtól, mely esetben a hitelezők visszanyerik régi jogait s azokat a magánjog szabályai szerint érvényesíthetik. Rossz termés vagy erőhatalmi gátlás esetén az adós bírói haladékot kérhet, s ez esetben az esedékes részletek felosztatnak a még hátralevő időre.

Az adósoknak és hitelezőknek jogukban áll a leszállítás útján való és bírói tartozásrendezés szabályai szerint való tartozásrendezésben magánúton is megegyezni s ebben az esetben megállapodásukat csupán hatósági érvényesítés végett jelentik be az illetékes törvényszékhez.

A végrehajtás elhalasztása útján való tartozásrendezés. A tartozásrendezésre jogosult 20 holdnál nagyobb birtokkal rendelkező gazdák, akik nem vehetik vagy nem akarják igénybe venni a leszállítás útján való vagy a bírói tartozásrendezést, kérhetik az illetékes törvényszéktől az ellenük vezetett kielégítési végrehajtások elhalasztását a bírói tartozásrendezési eljárás szabályai szerint, azon feltétellel, hogy kötelezik magukat adósságaik három év alatt való megfizetésére a Banca Nationala kamatlábának megfelelő kamattal. A kamattal megfizetésének elmulasztása a tartozásrendezés kedvezményének elvesztését vonja maga után.

Mindazon adósok, akik jelen törvény alapján tartozásrendezésben részesültek, kötelesek a földművelésügyi minisztérium által részükre megállapítandó termelési tervezet szerint folytatni gazdálkodásukat.

A mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló törvény módosítása.

A mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló törvény alapján történt konverziós bejelentések után országsszerte folyamatba tették a bírói eljárásokat. Sok helyen már a tárgyalásokat is megindították, mikor a hirtelen bekövetkezett kormányváltás ismét felborította az egész konverziós műveletet. Az új kormány ugyanis az ország pénzügyi szanálása érdekében népszövetségi kölcsönért folyamodott. A Népszövetség által kiküldött szakértők a kölcsön folyósíthatóságának kardinális előfeltételei közt azonban a mezőgazdasági adósságok konverziójának az elejtését is követelték, s a konverziót csupán a tartozások kamataira vonatkozólag tartották megengedhetőnek. Mivel az új kormány programját a népszövetségi kölcsön nélkül nem tudta megoldani, kénytelen volt a szakértők, illetve azokon keresztül a külföldi tőkeérdekeltségek nyomásának engedni és a folyamatba tett konverziós eljárásokat felfüggeszteni. Természetes azonban, hogy a mezőgazdasági adósságok rendezésének kérdését nem lehetett továbbra is nyitva hagyni, oly megoldást kellett tehát keresni, mely mind a külföldet, mind a belföldet egyaránt kielégíti. Így jött létre a mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló 1932. évi április 19-i törvényt módosító 1932. évi október 26-i törvény.

A fenti törvény a mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló 1932. évi április 19-i törvény végrehajtását felfüggeszti másfél évre, mely idő alatt a mezőgazdasági adósoknak moratóriumot nyújt. Ezen idő alatt a bíróság akár az adós, akár a hitelező kérelmére köteles az 1932. évi április 19-i törvény alapján benyújtott konverziós kéréseket tárgyalás alá venni annak megállapítása céljából, hogy az adós és tartozásai megfelelnek-e az említett és jelen törvény rendelkezéseinek. Ha az adós megfelel az említett törvények rendelkezéseinek, úgy adósságai tekintetében 6 havi moratóriumot élvez, mely idő alatt sem kielégítési végrehajtást, sem biztosítási intézkedéseket nem lehet ellene foganatosítani, köteles azonban váltóit újabb 6 havi lejáratra szóló váltókkal kicserélni. A 6 hónapi moratórium alatt a 20 holdon aluli birtokosok az 1932. évi április hó 19-i törvény szerint leszállított tartozásaik után 4% kamatot, a 20 holdon felüli birtokosok pedig tartozásaik teljes összege után 5% kamatot kötelesek fizetni. Ezek a kamatok a törvény kihirdetésétől számított 6 hónap elteltével követelhetők s nemfizetés esetén behajtásuk végett végrehajtás kérhető, melyet minden bírói ítélet nélkül az illetékes törvényszék elnöke rendel el. A kamatkövetelések behajtása céljából foganatosított végrehajtás csakis az adós termésére vagy ingó jószágaira vezethető. Amennyiben az adós a 6 hónap lejártáig nem adna csereváltót, úgy mind a jelen törvény, mind pedig az 1932. évi április 19-i törvény kedvezményeit elveszti. Ha az adós fenti 6 hónap elteltével nem vesztette el a konverzióra való jogát a törvény kedvezményéből való bírói határozat útján történt kizárás folytán, úgy további 12 havi moratóriumot élvezhet avval a feltétellel, hogy újabb 6—6 havi lejáratra szóló váltót ad át hitelezőinek. Ezen időtartam alatt a 20 holdon aluli birtokosok leszállított tartozásaik után 4%, a 20 holdon felüli birtokosok pedig eredeti tartozásaik összege után a Banca Naționala kamatlábalával

egyenlő kamatot tartoznak fizetni. A váltók fenti időtartama alatt való meg nem újítása a törvény kedvezményeinek elvesztését vonja maga után.

Jelen törvénynek a mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló 1932. évi április 19-i törvény módosítására vonatkozó legjelentősebb intézkedése a konverzióra jogosult birtokosok kategóriájának megszorítása.

Míg az 1932. évi április 19-i törvény értelmében mindazon 20 holdon aluli birtokosok, kiknek mezőgazdasági ingatlanaik értéke összevagygonuk értékének legalább 30 százalékát teszi ki, a jogszerinti konverzió alá eső birtokosok kategóriájába tartoztak, jelen törvény módosítása folytán csak az alábbiak részesülhetnek abban:

a) a 20 holdon aluli földmunkás mezőgazda adósok, tekintet nélkül arra, hogy egyéb feltételeknek megfelelnek-e;

b) azon 20 holdon aluli földművelő mezőgazdasági adósok, akik földjüket saját kezelésben, vagy részesművelésben művelik, s jövedelmük 80%-a mezőgazdasági tartozás;

c) a mezőgazda adósok. Ilyeneknek tekintendők a papok, tanítók, kisiparosok, parasztmalmok tulajdonosai, továbbá falusi községi tisztviselők és nyugdíjasok, ha földművelők és 20 holdnál nagyobb birtokuk nincsen;

d) a hegyvidéken fekvő hegyi tisztások, legelők és erdőknek az erdőtörvény értelmében társasággá alakult részes tulajdonosai, továbbá a közbirtokosság tagjai, ha a társaságban nincs 20 holdnál több művelhető földjük és ha a részes társaságban, vagy közbirtokossági tulajdonaikból évente 10.000 lejnél nincs több jövedelmük;

e) azon falusi adósok, akik az agrárreform útján állandó jelleggel birtokba helyezettek, azonban igényjogosultságuk még nem végleges, és akiknek a jelen törvény kihirdetése időpontjában nincs tulajdoni jogcímük, de telkük birtokába jóváhagyólag behelyezettek.

Az a) és b) pont alatt felsoroltak azonban csak akkor részesülhetnek a törvény kedvezményében, ha a nem mezőgazdasági birtokaik értéke nem haladja meg mezőgazdasági tartozásaik összegét és ha 1931. évi január hó 1-e előtt nem voltak földadóval megróva, vagy ha tulajdonsaikat birtokukat az ezen időpont után megnyílt hagyatékok kivételével 1931. év január hó 1. után szerezték.

A törvény fentebbi intézkedése számos kisgazdát rekeszt ki a jogszerinti konverzió előnyéből, akik különben az 1932. évi április 19-i törvény értelmében élvezték volna azt. Még szigorúbb megszorításban részesült azonban a 20 holdon felüli gazdák kategóriája.

A 20 holdon felüli birtokosok, valamint a jogszerinti konverzió előnyeiben nem részesedhető 20 holdon aluli gazdák csak akkor vehetik igénybe a mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló és a jelen törvény kedvezményeit, ha megfelelnek az alábbi követelményeknek:

A) tartozásaik művelhető földjeiknél (szántó, legelő, kaszáló) hektáronként a 20.000 lejt, gátakkal, töltésekkel védett, valamint alagsóvezett, öntözött területeknél és gyümölcsös ültetvényeknél a 35.000 lejt. szőlőknél a 70.000 lejt, erdőknél pedig a 35.000 lejt nem haladja meg. Ez

a megszorítás nem alkalmazható a földvásárló társaságok földvásárlásból eredő tartozásaira.

B) igazolniok kell, hogy az eredetileg kölcsön vett tőke (kamatok nélkül) 80%-a földszerzésre, mezőgazdasági beruházásokra, élő vagy holtleltár létesítésére, illetve szaporítására, mezőgazdasági építkezésekre, falusi lakóházak építésére, ültetvények létesítésére, talajjavító beruházásokra, öntözőberendezésre, gátak, töltések, alagsövezések létesítésére és oly tűz, jég, fagy, vagy szárazság által okozott károk fedezésére fordított, melyek a termés 80%-át megsemmisítették.

Az alaptörvény szerint mindazon 20 holdon felüli birtokosok igénybevehették a konverziót, akiknek össztartozásaik legalább 60%-a mezőgazdasági jellegű volt, ideszámítva a gazdálkodásból eredt károk pótlása, valamint a létminimum fedezése céljából felvett kölcsönöket is, míg a jelen törvény termelési ágak szerint holdankénti adósság-maximumot állít fel előfeltételként, azon felül megköveteli, hogy az adósságok 80%-a mezőgazdasági jellegű legyen, nem ismerve el ilyenek a létminimum fedezése céljából felvett, valamint a gazdálkodásból eredt károk pótlására felvett kölcsönöket, ha csak a tűz, jég, fagy, vagy szárazság által okozott károk nem semmisítették meg a termés 80%-át. Ezek a szigorú megszorítások számtalan önhibáján kívül, a körülmények rendkívülisége következtében eladósodott gazdát zár ki a konverzió lehetőségéből.

A moratórium tartama alatt a gazdák magánegyezséget köthetnek hitelezőikkel, kölcsönösen megállapodva a tartozás végösszege és a kiegyenlítés módozata tekintetében. A adósoknak módjukban áll továbbá tartozásaik rendezése céljából ingatlanaikat a törvényszék engedélyével árverésre bocsátani. Ebben az esetben az árverés az önkéntes árverések szabálya szerint megy végbe, de a kikiáltási árat a törvényszék állapítja meg, s az osztja fel a vételárat a hitelezők között. Ha a 20 holdon aluli adósok a moratórium tartama alatt tőketörlesztést eszközölnek, a törlesztett összeg kétszeresen számít javukra, a hitelszövetkezetekkel szemben másfélszeresen.

Teljesen ki vannak zárva a konverzióból azok az adósok, kiknek adóssága nem tesz ki többet a holdankénti 150 lejnél, szövetkezetekkel szemben pedig 300 lejnél. Bankok, szövetkezetek és kereskedelmi vállalatok igazgatói, igazgatósági és felügyelőbizottsági tagjai, valamint főtisztviselői cégükkel szemben fenálló mezőgazdasági tartozásai tekintetében csak az intézetnél levő tőkájük vagy betétjük erejéig vehetik igénybe a törvény kedvezményét. Eltörli végül a módosító törvény az alaptörvény azon intézkedését, mely szerint a konverzióban részesült gazdák a földművelésügyi minisztérium által meghatározott előírás szerint kötelesek földjüket megművelni s hatályon kívül helyezi az alaptörvény mindazon intézkedését, amely a jelen törvénnyel ellentétben áll.

A módosító törvény éppen ellentétes célt szolgál az alaptörvénnyel szemben. Míg az alaptörvény az adósokat védte a hitelezőkkel szemben, a módosító törvény legfőbb törekvése az, hogy az alaptörvény által az adósoknak juttatott előnyökből, amit csak lehet, visszaszerezzen a hitelezők javára, minthogy az alaptörvényt teljes egészében már nem lehet

tett visszavonni. A kormány a módosító törvény megalkotásakor két tűz közé, a kül- és belpolitikai érdekek közé került, melyeket egyformán kellett honorálnia, hogy az ország konszolidációját és a szanálás lehetőségét biztosíthassa. Az eredmény azonban se jobbra, se balra nem megnyugtató. Az egész módosító törvény azt a benyomást kelti, hogy tisztán átmeneti intézkedés, míg a mezőgazdasági adósságok rendezésére az eddigi alapelvektől eltérő, teljesen új alapot nem találnak, vagy az egész kérdést valahogy el nem ejtik, — mert hogy az alaptörvény szerint való konverzió sohasem lesz keresztülvihető, az nyilvánvaló. Igazságos és a gazdasági élet normális menetét biztosító konverzió csak úgy lesz lehetséges, ha az állam mind az adóst, mind a hitelezőt megvédi a károsodástól, (a mostani megoldás mellett az egyik feltétlenül kárt szenved) s oly megoldást alkalmaz, hogy a hitelező a legrövidebb idő alatt követelése birtokába juthasson. Különben a hitelélet évtizedekre megbénul.

III.

Ha végigtekintünk a mezőgazdasági hitelkérdés rendezése érdekében alkotott törvények sorozatán, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy azok legnagyobb része nem tudott céljának megfelelni. Ennek oka az ország tökeszegénységében és helytelen közigazdasági politikájában rejlik. Az ország mezőgazdasági eladósodása soha sem öltött volna oly katasztrófális méreteket, ha az első magánföldhitelintézeti törvény megalkotásakor a törvényhozás honorálja a külföldi tőke kívánságait s szabad utat biztosít számára. Abban az időben még intenzíven érdeklődött a külföld a román piac iránt, s ha a kormány nem zárkózik el a törvény módosítása elől, mezőgazdaságunk hitelszükségletét rentábilis hitellel lehetett volna kielégíteni. Ám az ország gazdaságpolitikájában akkor még az elzárkózás elve, a *prin noi insine* jelszava uralkodott, bár nyilvánvaló volt, hogy a belföldi tőke kamatait nem tudja elviselni mezőgazdaságunk. Mikor az elzárkózó közigazdasági politikával felhagytak, már késő volt. Hiába módosították a magánföldhitelintézeti törvényt a nemzetközi pénzpiac korábban hangoztatott kívánsága szerint, az ország hitele már meg volt rendülve, a külföldi tőke bizalmát nem lehetett többé visszaszerelni, aminek hiánya már az állami érdekeltségvállalással alapított Creditul Agricol Ipotecart is képtelenné tette feladata betöltésére.

Ekkor, hogy a mezőgazdaságot megmenthessék válságos helyzetéből, represszív intézkedésekkel igyekeznek a mezőgazdasági hitelkérdést megoldani. Megjelenik a kamattörvény, az agrármoratórium s a különböző konverziós törvények, melyek azonban csak a kór továbbterjedését akadályozták meg, a nélkül, hogy a bajokat orvosolni tudták volna.

Eladósodott mezőgazdaságunk most itt áll súlyos terheivel, a nélkül, hogy tudná, mikor és hogy fog azoktól megszabadulni, s a nélkül, hogy a termelés továbbviteléhez szükséges legcsekélyebb kölcsönhöz is hozzá tudna jutni. A törvényhozás a legutóbbi törvény meghozatalakor ismét arra az álláspontra helyezkedett, mint az első magánföldhitelintézeti törvény megalkotásakor, mikor a mezőgazdasági hitelellátást magukra a gazdákra bízta. Most 18 hónapi moratóriumot ad s hangsúlyozza, hogy

ezen idő alatt igyekezzenek az adósok és hitelezőkkel közvetlenül meg-egyezni a tartozásrendezés kérdésében. Amint azonban a mezőgazda-sági hitelellátást sem sikerült annak idején az állam közreműködése nél-kül megoldani, a konverziót sem lehet a nélkül keresztülvinni, s amilyen nagy mértékben súlyosbította a helyzetet a kérdés felületes kezelése akkor, ugyanúgy súlyosbítja az a jelenben is. Pedig a kérdés eredményes megoldását az ország gazdasági érdeke egyre parancsolóbban követeli. Románia, mint agrárállam, a mezőgazdasági hitelkérdés rendezése nél-kül soha sem fogja tudni a gazdasági élet konszolidációját megteremteni.

Arra a kérdésre, hogy a mezőgazdasági adósságok összege végered-ményben mennyit tesz ki, sajnos, nem tudunk felelni, mert bár a kon-verzió kérdésével már közel két éve foglalkozik a törvényhozás, a mező-gazdasági adósságok statisztikáját még mindig nem készítették el. A konverziós bejelentéseken alapuló becslések szerint 50 milliárdot is meghaladna a mezőgazdasági adósságok végösszege. Jellemző azonban a mezőgazdasági eladósodás súlyos helyzetére, hogy az agrármoratórium óta teljesen megbénult az ország hitelélete, mert az agrárkihelyezések behajthatatlansága teljesen immobilizálta az ország hitelszervezetét.

Kétségtelen, hogy a mezőgazdasági eladósodás mai súlyos helyze-tében s különösen a jelenlegi rendkívüli körülmények közt, nehéz fel-adat a mezőgazdasági eladósodás szanálásának helyes eszközeit meg-találni, de a kérdés megoldása, éppen annak súlyosságánál fogva, az or-szág belső gazdasági válságának kivezető útját jelenti.

TARTALOM

	Oldal
A magánföldhitelintézeti törvény — — — — —	4
Az új magánföldhitelintézeti és a mezőgazdasági hitelintézeti törvény —	5
A Creditul Agricol Ipotecar felállítására vonatkozó törvény — — — —	7
Az új szövetkezeti törvény — — — — —	9
A kamattörvény — — — — —	10
A Banca Agriculturii Românești felállításáról szóló törvény és a mező- gazdasági adósságok konverziója — — — — —	11
A mezőgazdasági adósságok moratóriuma — — — — —	14
A mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló 1922. évi április 19-i törvény	14
A mezőgazdasági adósságok rendezéséről szóló törvény módosítása — —	18

AZ ERDÉLYI MŰZEUM

az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadásában jelenik meg évenként 12 számban negyedévenként 7—7½ iv terjedelemben. A folyóirat az EME Bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi, Természettudományi-, Orvostudományi- és Jog- és társadalomtudományi Szakosztályának hivatalos közlönye.

AZ ERDÉLYI MŰZEUM-OT

az Egyesület alapító, igazgatósági és rendes tagjai évi 300 lejes kedvezményes áron kapják. Előfizetési ára nem tagoknak és könyvkereskedőknek 400 lej. Előfizetések és a lap szétküldésére vonatkozó kívánságok címe:

ERDÉLYI MŰZEUM kiadóhivatala, Cluj-Kolozsvár, Strada Baron L. Pop (volt Brassai-utca) 5.

Kéziratok, ismertetésre szánt könyvek és a folyóirat szellemi részét illető tudakozódások a szerkesztőt illetik:

DR. GYÖRGY LAJOS, Cluj-Kolozsvár, Str. Universităţii (v. Egyetem-u.) 10.

A szerkesztőség közli az igen t. munkatársakkal: 1. Géppel írott kéziratokat kér. 2. A közlésre szánt dolgozatok átlagos legnagyobb terjedelme 1 iv. 3. Minden munkatárs a folyóiratnak egyszersmind előfizetője is. A tiszteletdíjat 300 illetőleg 400 lejig a kiadóhivatal az előfizetés javára írja. 4. Különnyomat a szerző kívánságára és költségére készül. 5. Kéziratokat a szerkesztőség csak a szerző külön kifejezett óhajára küld vissza.

Az Erdélyi Tudományos Füzetek.

Szerkeszti: Dr. György Lajos.

Az „Erdélyi Múzeum-Egyesület“ kiadás

1. <i>Rass Károly</i> : Reményik Sándor — — — — —	40.—
2. <i>Párvan Bazil</i> : A dákok Trójában — — — — —	30.—
3. <i>Dr. Bitay Árpád</i> : Gyulafehérvár Erdély művelődéstörténetében — — — — —	30.—
4. <i>Dr. Bitay Árpád</i> : A moldvai magyarság — — — — —	40.—
5. <i>Szokolay Béla</i> : A nagybányai művésztelep — — — — —	40.—
6. <i>Dr. Balogh Ernő</i> : Kvarc az Erdélyi Medence felső mediterrán gipszeiben — — — — —	40.—
7. <i>Dr. György Lajos</i> : Az erd. magyar irodalom bibliografiája. 1925. év — — — — —	50.—
8. <i>K. Sebestyén József</i> : A brassai fekete templom Mátyás-kori címerai — — — — —	40.—
9. <i>Dr. Karácsonyi János</i> : Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez — — — — —	50.—
10. <i>Dr. Gál Kelemen</i> : Brassai küzdelmei a magyartalanságok ellen — — — — —	50.—
11. <i>Dr. Tavaszy Sándor</i> : Erdélyi szellemi életünk két döntő kérdése — — — — —	40.—
12. <i>Dr. György Lajos</i> : Két dialogus régi magyar irodalmunkban — — — — —	60.—
13. <i>K. Sebestyén József</i> : A Becse-Gergely nemzetség, az Apafi és a Bethleni gróf Bethlen család címere — — — — —	50.—
14. <i>Dr. Ferenczi Miklós</i> : Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1926. év — — — — —	50.—
15. <i>Dr. Gyárfás Elemér</i> : A Supplex Libellus Valachorum — — — — —	50.—
16. <i>Rónay Elemér</i> : Kemény János fejedelem halála és nyugvóhelye — — — — —	50.—
17. <i>Dr. György Lajos</i> : Egy állítólagos Pancsatantra-származék irodalmunkban — — — — —	50.—
18. <i>Dr. Ferenczi Miklós</i> : Az erd. magyar irodalom bibliografiája 1927. év — — — — —	60.—
19. <i>K. Sebestyén József</i> : A középkori nyugati műveltség legkeletibb határai — — — — —	60.—
20. <i>Szabó T. Attila</i> : Az Erdélyi Múzeum Egyesület XVI—XIX. századi kéziratos énekeskönyvei — — — — —	50.—
21. <i>Dr. Ferenczi Miklós</i> : Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1928. év, pótlásokkal az 1919—1928. évekről — — — — —	50.—
22. <i>Dr. György Lajos</i> : A francia hellénizmus hullámai az erdélyi magyar szellemi életben — — — — —	50.—
23. <i>Dr. Kántor Lajos</i> : Az Erdélyi Múzeum-Egyesület problémái — — — — —	50.—
24. <i>Dr. Gál Kelemen</i> : A nemzeti nevelés román fogalmazásban — — — — —	50.—
25. <i>Dr. Tavaszy Sándor</i> : Kierkegaard személyisége és gondolkozása — — — — —	50.—
26. <i>Dr. Papp Ferenc</i> : Gyulai Pál id. Bethlen János gr. körében — — — — —	50.—
27. <i>Dr. Csűry Bálint</i> : Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról — — — — —	50.—
28. <i>Dr. Biró Vencel</i> : Püspökjelölés az erdélyi róm. kath. egyházmegyében — — — — —	50.—
29. <i>Dr. Teleki Domokos gróf</i> : A marosvásárhelyi Teleki-könyvtár története — — — — —	50.—
30. <i>Dr. Hofbauer László</i> : A Remény című zsebkönyv története (1839—1841) — — — — —	50.—
31. <i>Dr. Ferenczi Miklós</i> : Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1929. év — — — — —	50.—
32. <i>Dr. Gyalui Farkas</i> : A Döbrentei-pályázat és a Bánk bán — — — — —	50.—
33. <i>Dr. Rajka László</i> : Jókai „Törökvilág Magyarországon“ c. regénye — — — — —	50.—
34. <i>Dr. Temesváry János</i> : Hét erdélyi püspök végrendelete — — — — —	50.—
35. <i>Dr. Biró Vencel</i> : A kolozsmonostori belső jezsuita rendház és iskola Bethlen és a Rákóczy fejedelmek idejében — — — — —	50.—
36. <i>Szabó T. Attila</i> : Az Erdélyi Múzeum Vadadi Hegedüs-kódexe — — — — —	50.—
37. <i>Dr. Kántor Lajos</i> : Hidvégi gróf Mikó Imre szózata 1856-ban az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Múzeum-Egyesület megalakítása érdekében — — — — —	50.—
38. <i>Dr. Ferenczi Miklós</i> : Az erdélyi magyar irodalom bibliografiája. 1930. év — — — — —	50.—
39. <i>Dr. Balogh Arthur</i> : A székely vallási és iskolai önkormányzat — — — — —	50.—
40. <i>Dr. György Lajos</i> : Eulenspiegel magyar nyomai — — — — —	80.—
41. <i>Dr. Dömötör Sándor</i> : A cigányok temploma — — — — —	50.—
42. <i>Dr. Kristóf György</i> : Bárány Eötvös József utazásai Erdélyben — — — — —	80.—
43. <i>Dr. Hofbauer László</i> : Az Erdélyi Híradó története — — — — —	50.—
44. <i>Dr. Kristóf György</i> : Kazinczy és Erdély — — — — —	50.—
45. <i>Dr. Asztalos Miklós</i> : A székelyek őstörténete letelepülésükig — — — — —	50.—
46. <i>Dr. Varga Béla</i> : Az individualitás kérdése — — — — —	80.—
47. <i>Kemény Katalin</i> : Erdélyi emlékirók — — — — —	80.—
48. <i>Dr. Dömötör Sándor</i> : Vida György facetiái — — — — —	50.—
49. <i>Dr. Oberding József György</i> : A mezőgazdasági hitelkérdés rendezésére irányuló törekvések a román törvényhozásban — — — — —	50.—

Megrendelhetők az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában, Cluj-Kolozsvár, Str. Baron L. Pop (volt Brassai-u.) 5.